

## Erfarenheter från Rödeby: Svenska kyrkans roll vid kriser och katastrofer

Som en symbolfunktion, i en expertroll för existentiella frågor och med utrymme och verktyg för att bearbeta sorg och saknad – så efterfrågar berörda och medier Svenska kyrkan vid katastrofer.

I katastrofens spår märks också en pågående förändring av människors syn på religionens, kyrkans och prästens roll och betydelse i det svenska samhället, menar Pamela Garpefors, kyrkoherde i Rödeby. I medierna tonar efter nationella trauman bilden fram av kyrkan som en självskriven, icke ifrågasatt aktör.

I oktober 2007 sköts en 15-årig pojke i Rödeby till döds av en 50-årig man. Pojken var när skotten föll tillsammans med andra ungdomar i ett mopedgång som sedan en tid trakasserat 50-åringens son. En av ungdomarna skottskadades också.

Kyrkan i Rödeby, närmaste granne med skolan, kom att spela en central roll i samhället och i medierna efter händelsen. I en promemoria i pastoralsociologi vid Uppsala universitet analyserar Pamela Garpefors tänkbara orsaker – och söker svar på frågan: Vilken relation har Sveriges befolkning till Svenska kyrkan eftersom den generellt får så stor betydelse vid katastrofer?

På individnivå finns, sammanfattar kyrkoherden, även hos svenskar som sällan eller aldrig deltar aktivt i kyrkans verksamhet till vardags, implicita relationer och ett ”kollektivt minne” av kyrkans roll som aktiveras i krissituationer. Det sker på flera nivåer: makro-, meso- och mikronivå, från samhälle till individ.

Prästens roll är främst som symbolbärare, uttolkare och förklarare men även som ”expertkommentator” på makro- eller samhällsnivå. Symbolfunktionen blir särskilt tydlig i mediernas rapportering och på det sätt som prästen och kyrkorummet avbildas: med ljusständning, kyrkans ritual, prästens vita krage och andra religiösa symboler som får en central plats. Kyrkan tillhandahåller betydelsefulla symboler för samhörighet och helhet.

Människor efterfrågar verktyg för att bearbeta sorg och saknad, och för att uttrycka och tolka existentiella tankar och frågor. Prästen konkretiserar kyrkans omsorgsfunktion och ska vara tillgänglig om eller när man har behov av den. Prästen blir också en symbolisk representant för det kollektiva.

Svenska kyrkan uppfattas i katastrofsituationer som en samhällsresurs.

Kyrkan kan betraktas som en tjänsteproducerande organisation, men undgår enligt Garpefors märkligt nog den kritik som efter katastrofer ofta riktas mot andra samhällsfunktioner, för exempelvis bristande förebyggande arbete.

På det personliga planet, mikronivå, uppfattas relationen till kyrkan som en länk mellan individen och något utöver vardagen, som en förbindelselänk mellan det immanenta och det transcendent. Relationen förmedlar upplevelser av trygghet och sammanhang.

På en organisations- eller mesonivå ses Svenska kyrkan som en resurs för till exempel skola, vård och kommuner, som kan sägas beställa tjänster av kyrkan vid en katastrof.

Vid en katastrof, skriver Garpefors, omstruktureras bilden av religionens plats i det offentliga rummet. Till synes plötsligt är det självklart att många människor har ett behov av att besöka

kyrkor. En förklaring ligger, enligt religionssociologen Per Pettersson, i att människor redan har upprättat relationer till Svenska kyrkan genom livsriterna i samband med födelse och död. För det andra förvaltar kyrkan kollektiva värden och för det tredje är Svenska kyrkan enligt Garpefors "den största organisationen i samhället". De relationer som blir tydliga i samband med kriser och katastrofer uppstår inte ur ingenting. Relationerna skapas inte i katastrofen utan finns sedan tidigare – på individnivå och i vardagen därmed utanför den offentliga arenans mediebelysning.

Pettersson menar att det är de livslånga kyrkorelationerna på individnivå som i akuta kris- och katastrofsituationer ger Svenska kyrkan dess sammanhållande samhällsfunktion. En dramatisk händelse tydliggör de religiösa relationer som finns där under samhällets offentliga yta – och mediebevakningen av händelsen ger offentlighet åt dessa relationer.

Som nyttillträdd kyrkoherde i Rödeby såg Pamela Garpefors de här mönstren ta konkret form, efter dödsskjutningen och i bearbetningen av det som hänt. Kyrkan i Rödeby togs i anspråk och dess roll togs för givet av allmänhet, myndigheter och medier. Svenska kyrkan förväntades tillhandahålla resurser och verktyg för att hantera känslorna kring död och sorg, på både individuell och kollektiv nivå. Att församlingen i Rödeby hade resurser för den "anstormningen" tog både församlingsbor och medier för givet.

Den vanligaste rituella handlingen var ljusständning, och kyrkobyggnaden blev viktig som mötesplats: ett "heligt rum" för känslor av samhörighet, närhet, eftertanke och koncentrerad upplevelse. Prästen leder gemensamma ritualer i sörjandet och ska också försöka förklara varför det "oförklarliga", "ofattbara" ändå händer. Även i Rödebyfallet var prästen en central symbolisk representant.

Förändringar i människors relation till och syn på Svenska kyrkans roll blir synliga vid katastrof. Rapporten pekar bland annat på samspelet mellan å ena sidan kyrkan som utvecklas mot ökad professionalisering, å andra sidan svenska folket som utvecklar ett mer tjänsteorienterat beteende. Behovet av en kyrka och präst som gör det heliga tillgängligt och ger råd i samhällsmoraliska frågor minskar i vardagen, men blir tydligare vid extraordinära händelser skriver Pamela Garpefors:

"Svenska kyrkan har genom sin medverkan i Posom-grupper (Posom = psykisk och psykosocial omsorg vid katastrofer) erhållit en slags nationalkurativ funktion som är allmänt vedertagen."

Källa:

Garpefors, Pamela: *"En promemoria om relationer till Svenska kyrkan vid en katastrof samt Svenska kyrkans roll vid en katastrof – utifrån ett pastoralsociologiskt perspektiv"*. Uppsala universitet, pedagogiska institutionen, kyrkledarhögskolan 2008.